

УДК 658.014.1.516:332.33(477):339.9

ГАРМОНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ІЗ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИМИ ПЕРСПЕКТИВАМИ

Зось-Кіор Микола Валерійович, к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права, Луганський національний аграрний університет, e-mail: novolug@yandex.ru, тел.: +380501325043

Zos-Kior Nikolay Valeriyovych, Candidate of Economics, Associate Professor in the Department of Management and Law, Lugansk National Agrarian University, novolug@yandex.ru, mobile phone: +380501325043

Гармонізація управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України із глобалізаційними перспективами. В статті представлено основні сучасні світові тенденції та прогнози розвитку аграрного бізнесу та наслідки їх реалізації в Україні. Проаналізовано міжнародні проекти щодо підвищення ефективності управління земельними України сільськогосподарського призначення та визначено «ефект доміно» від активізації інвестиційних процесів в землеробстві. Визначено схему дії мережевої структури збуту органічної продукції з використанням квазі-працівника, квазі-спостерігача та квазі-маркетолога. Запропоновано схему гармонізації економічних інтересів суб'єктів земельних відносин за їх можливостей та формування перспективного рівня управління земельними ресурсами через глобалізаційні перспективи та внутрішні драйвери.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, управління земельними ресурсами, глобалізаційні перспективи, мережева структура, гармонізація.

Harmonization of land management in the agricultural sector of Ukraine with globalization prospects

The article presents basic contemporary world trends and forecasts of agricultural business development and consequences of their implementation in Ukraine. International projects to improve the efficiency of agricultural land management in Ukraine are analyzed, and the "domino effect" of investment processes activation in agriculture is determined. The mechanism of the network structure for organic products sales is determined, using a quasi-employee, a quasi-observer and a quasi-marketer. The author's scheme of harmonizing the land relations parties' economic interests is presented, considering their possibilities, and by means of developing the prospective level of land management efficiency through the globalization prospects and the internal drivers.

Keywords: the agricultural sector, land management, globalization prospects, the network structure, harmonization.

Постановка проблеми. Дослідження щодо прогнозування економічної, соціальної, екологічної та інтегральної ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки дозволяють формалізовано здійснити перехід на кращі світові аналоги землекористування. Важливо мати орієнтири, за якими держава має діяти доступними інструментами, враховуючи не тільки економічні закони, а й ті тенденції і закономірності, які склалися на рівні світових аграрних, в т.ч. земельних відносин. Еволюція процесів з обмеженою передбачуваністю потребує певної мети і контексту, який ми вбачаємо в гармонізації ефективності управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки із глобалізаційними перспективами. Даний контекст обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Щодо основних світових тенденцій розвитку аграрного сектору, то вони зводяться до істотного зростання світових цін на продукції сільського господарства та

продовольства при їх волатильності.

На фоні глобальної проблеми виробництва продовольства, навантаження на землю зростає й через перехід на біопаливо. Наступною найбільш значущою загальносвітовою тенденцією слід виокремити формування зони вільної торгівлі між США та ЄС (ТТІР), що також суттєво відобразиться на кон'юктурі аграрний ринків [2, 4, 8].

Слід зазначити, що дані тенденції відбиваються і на регіональних (ЄС) і на національних тенденціях. До речі останні майже повністю співпадають (що ми пов'язуємо із наслідками глобальної деформації): підвищення питомої ваги валової продукції сільського господарства у ВВП; збільшення площі 1 фермерського господарства; збільшення відсотка найманих працівників; посилення вертикальної інтеграції; підвищення капіталомісткості продукції. Для України дані тенденції матимуть в цілому позитивні наслідки за умови розвитку національних превентивних та адміністративних адапторів.

Невирішеними раніше частинами загальної проблеми є системне бачення гармонізації управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України із глобалізаційними перспективами, в т.ч. системи агрострахування, обмеження на придбання сільгоспземель іноземцями, гармонізації національної системи стандартизації та сертифікації зі світовими.

Постановка цілі статті – дослідити процес гармонізації управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України із глобалізаційними перспективами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окрім загальних тенденцій, останнім часом сформувалися певні закономірності, що свідчать про самовирішеність та про невирішеність багатьох питань у землекористуванні, зокрема: проблеми із цільовим використанням приміських земель; мікрокредитування на малоземельних територіях; кооперування в рамках міжнародної співпраці; підвищення ділової культури

у селянства; економічне стимулювання диверсифікації виробництва.

В глобальному контексті дані проблеми мають бути вирішеними, в т.ч. і за рахунок міжнародної спільноти, тому що за прогностичними оцінками щодо аграрного сектору України (за даними Департаменту сільського господарства США (USDA), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) та організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) з огляду на напружену ситуацію із цінами на ці продукти на світових ринках, Україна ближчим часом певною мірою впливатиме на світові ціни. Так, Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015-2020 рр., розроблена при підтримці ЄС, ЄБРР, USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), Всесвітнього банку і FAO (глобальні агенти), має за ключову позицію ріст виробництва зерна до 100 млн. т на рік.

Дані прогнози без удосконалення системи управління земельними ресурсами не тільки кількісного, але й якісного характеру неможливі, до того ж вони мають вписуватися в сучасні прогнози розвитку аграрного бізнесу світу, в т.ч. ЄС і України (табл. 1). Як бачимо зазначені прогнози позитивно впливатимуть на аграрний сектор України, знов-таки за умови роботи превентивних та адміністративних адапторів, налаштованих вже в першу чергу на екологічну складову аграрного виробництва. Додатковою проблемою при реалізації зазначених прогнозів є нерозвиненість національних спільних агентів. При сучасній системі розвитку логістичної інфраструктури, для ефективного виходу на зовнішній ринок зерна в Україні необхідно його сконцентрувати як мінімум в обсязі 1 млн. т, що можливо отримати як мінімум зі 100 тис. га.

Таблиця 1

**Сучасні прогнози розвитку аграрного бізнесу та наслідки їх реалізації
для України**

Прогнозна ознака	Джерело	Строки	Наслідки для України
Обсяги світового ринку органічних продуктів можуть становити 200-250 млрд. дол. США	ФАО	до 2020 р.	Розвиток органічного землеробства
Провідне Місце України в світовому експорті сільгосппродукції та продовольства	ОЕСР і ФАО	до 2023 р.	Забезпечення до 6,3% світової торгівлі зерном пшениці, фуражним зерном – 12,1, рослинними оліями – 6,0, м'ясом птиці – 1,4, вершковим маслом – 0,5, сирами – 3,5%
Потреба у зернових зросте на 50%	ООН	до 2030 р.	Спроможність суттєво впливати на світові ціни
Потреба у зернових зросте на 100%	ООН	до 2050 р.	Спроможність суттєво впливати на світові ціни
Портові потужності одноразового зберігання зернових збільшені вдвічі	Адміністрація морських портів України	до 2020 р.	Здешевлення логістичної складової продукції, посилення ролі у міжнародній торгівлі
Експорт зернових з України (в основному пшениці і кукурудзи) має збільшитися на 60% за рахунок Китаю, що значно збільшує виробництво і імпорт свинини	ФАО та ОЕСР	до 2021 р.	Збільшення надходжень всіх національних агентів земельних інтересів
Виробництво біопалива зросте майже на 70%, на що буде використано 28% загальносвітової цукрової тростини, 15% рослинних олій і 12% кормового зерна	ФАО та ОЕСР	до 2022 р.	Збільшення надходжень всіх національних агентів земельних інтересів

*Складено автором з використанням [3, 5, 6, 8, 10]

Це формує умови для надконцентрації земельних угідь, тому що не маючи суттєвих переваг в логістичному забезпеченні, участі спільних агентів та держави в аграрній політиці, в т.ч. земельних відносинах, міні- та мікроагенти намагаються самотужки вирішити проблеми, пов'язані з глобальними впливами, а відповідно нашій теорії глобальних деформацій – розширювати земельні банки і вертикально інтегруватися.

Оскільки більшість господарств населення (мініагенти) за кількісним виміром (площа земельних угідь) відповідають загальноєвропейським стандартам землекористування, неможливо не визначити дорогу гармонізації їх системи управління земельними ресурсами із загальноєвропейськими стандартами. Взагалі наші дослідження реалізації інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки дозволяють стверджувати щодо присутності «ефекту доміно». Для прикладу візьмемо 2 проекти (рис. 1).

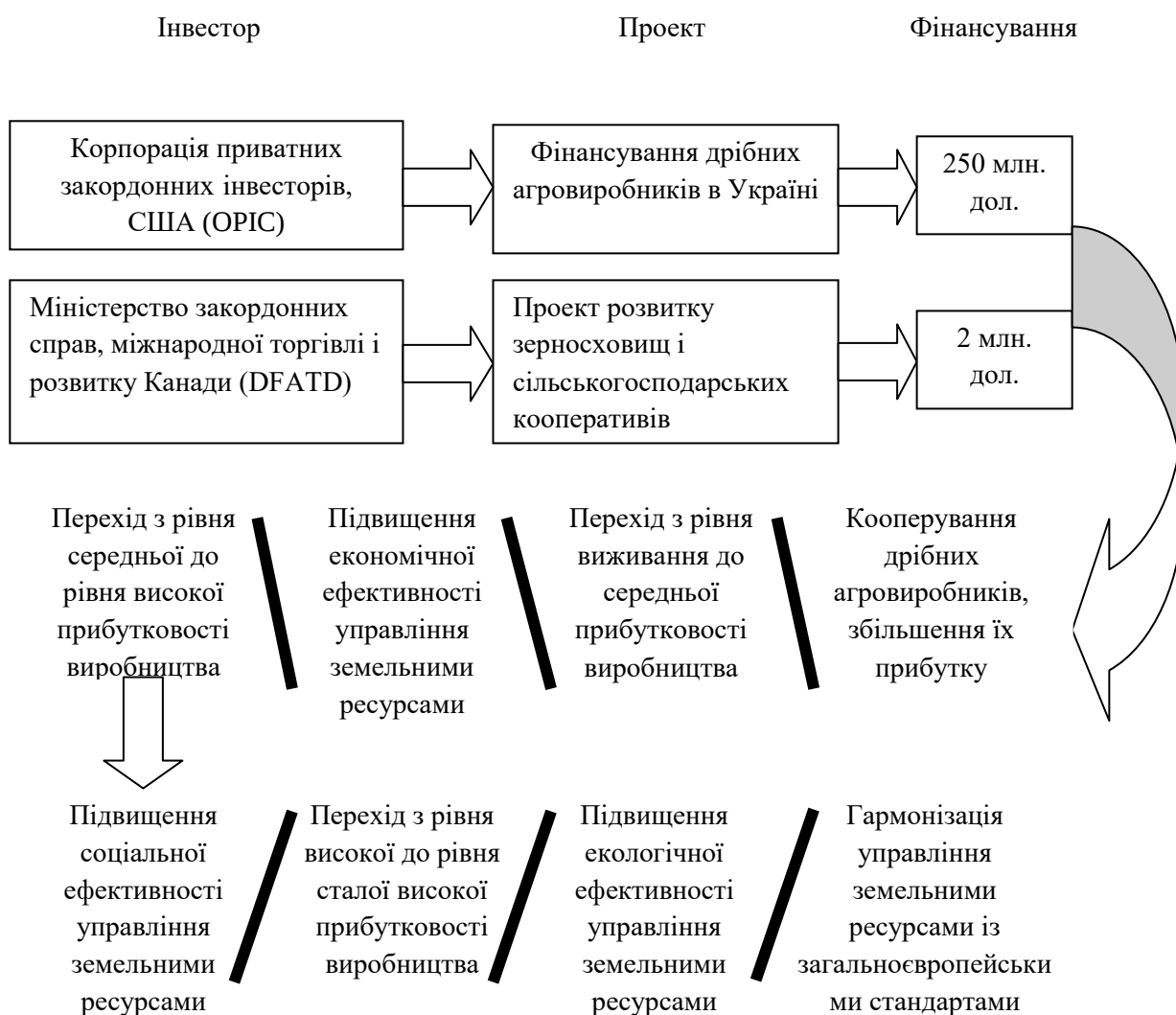

Рис. 1. «Ефект доміно» від реалізації інвестиційних процесів в землеробстві до гармонізації управління земельними ресурсами із загальноєвропейськими стандартами

*авторська розробка

Даний ефект формується під дією глобальних впливів, що деформують в даному випадку міні-, мікро- та спільних агентів в консолідовану єдність.

Обговорювані нами господарські пріоритети, стають предметом даного ефекту, що через фінансування за проектами проходять представлені на рис. 1 стадії.

В кінцевому підсумку дані переходи є гарантом гармонізації управління земельними ресурсами із загальноєвропейськими стандартами.

Додатковою проблемою реалізації міжнародних проектів за участю України є ідентифікація країни-виробника, що повинна мати певні асоціації. На наш погляд, українські агровиробники в своєму дуалістичному розвитку (інтенсифікація + органічне виробництво) мають можливість як суттєвого нарощування обсягів експорту сільськогосподарської продукції, що користується попитом та відповідає стандартам країн-імпортерів, так і закріпити позитивний країновий імідж як виробника органічної (корисної, здорової, натуральної) сільськогосподарської продукції та продовольства через формування впізнаваної Національної торгової марки. Просування даної торгової марки (наприклад, за аналогією з American Way – Amway, Ukrainian Way – UkrWay) через, наприклад, трудових мігрантів, українську діаспору за кордоном, рекламу на українському автомобільному, залізничному, водному та авіатранспорті, що буває за кордоном, та висока якість продукції є елементом формування позитивного агроекологічного іміджу не тільки конкретного агровиробника чи національного аграрного сектора економіки, а й всієї України як потужного гравця на ринку продовольства.

На нашу думку, національні торгові марки будуть формуватися на базі оптових ринків. Наприклад, львівський оптовий агропродовольчий ринок «Шувар» може запровадити ТМ «UPway» («Ukrainian-Polish way»), що означає українсько-польський шлях.

При цьому споживач може виконувати сам певні операції: здійснення споживачами самотійного обслуговування при купівлі товару або послуги за

допомогою спеціальних технічних засобів, починаючи від відбору продукції і закінчуючи оформленням покупки (споживач як квазі-працівник); надання споживачами інформації щодо якості обслуговування їх персоналом організації за допомогою різних форм спостереження та оцінки (споживач як квазі-спостерігач); поширення інформації про компанії шляхом написання відгуків в соціальних медіа, речової реклами, носіння символіки та атрибутів брендів (споживач як квазі-маркетолог) [9]– рис. 2.

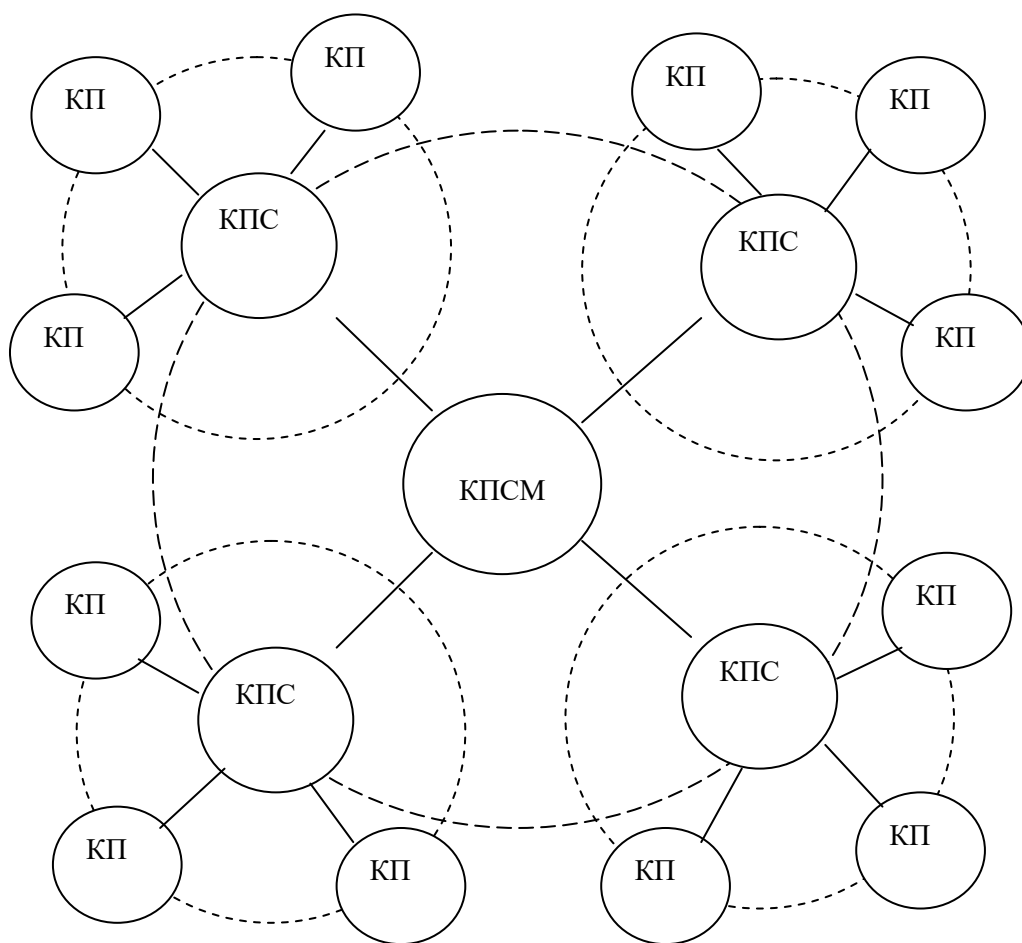

Рис. 2. Схема дії мережевої структури збуту органічної продукції з використанням квазі-працівника (КП), квазі-працівника, спостерігача (КПС) та квазі-працівника, споживача, маркетолога (КПСМ)

*розроблено автором на основі [7]

Слід зазначити, що фактичний стан управління земельними ресурсами відповідає 17,3% від потенційного (за нашими підрахунками) за сучасного

стану факторів впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Порівнюючи його рівень із середньоєвропейським, можна стверджувати, що він відповідає 10% рівня Нідерландів, або 20% рівня Німеччини, або 53% рівня Франції (беручи до уваги лише частковий показник «кількість населення, що фактично годує 1 га сільськогосподарських угідь»).

В умовах суттєвих загроз національній безпеці український бізнес як абсолютна пластична інституція майже миттєво (лише за 2014 р.) перемістив центр ваги з металургії до аграрного сектору. В умовах економічної та політичної нестабільності цей процес буде нівелюватися через суттєву продуктивну вмотивованість та глобальні впливи.

На нашу думку, це дещо зменшить розмах варіації сезонних цінових коливань в першу чергу на зерно, а також призведе до намагання збільшити обсяг резервних фондів, тобто підвищить попит на продукти харчування стрибкоподібного характеру на фоні його стабільного росту. Можливість України на цьому фоні суттєво наростити власне виробництво виглядає для національного товаровиробника як найбільш реалістична і зрозуміла глобалізаційна перспектива (рис. 3).

Будь-яка глобалізаційна перспектива в Україні, пов'язана із землекористуванням, за авторським баченням, відчуває вплив за рейтингом сили впливу визначених драйверів: розвиток логістичної інфраструктури; захищеність приватної власності на землю, інших прав на неї та доданої вартості від користування нею; доступність дешевих фінансових ресурсів для ведення бізнесу; рівень монополізму; легкість ведення аграрного бізнесу; рівень корупції; система державних стандартів якості; розвиток державно-приватного партнерства; децентралізація влади; система державного протекціонізму.

Дані драйвери, в залежності від конкретної ситуації, можуть міняти місця один з іншим, тобто є мобільними. Даний перелік драйверів є також терміновим, тобто є можливість появи нових драйверів, або нівелювання їх дії через втрату чутливості землекористувачів на їх зміну.

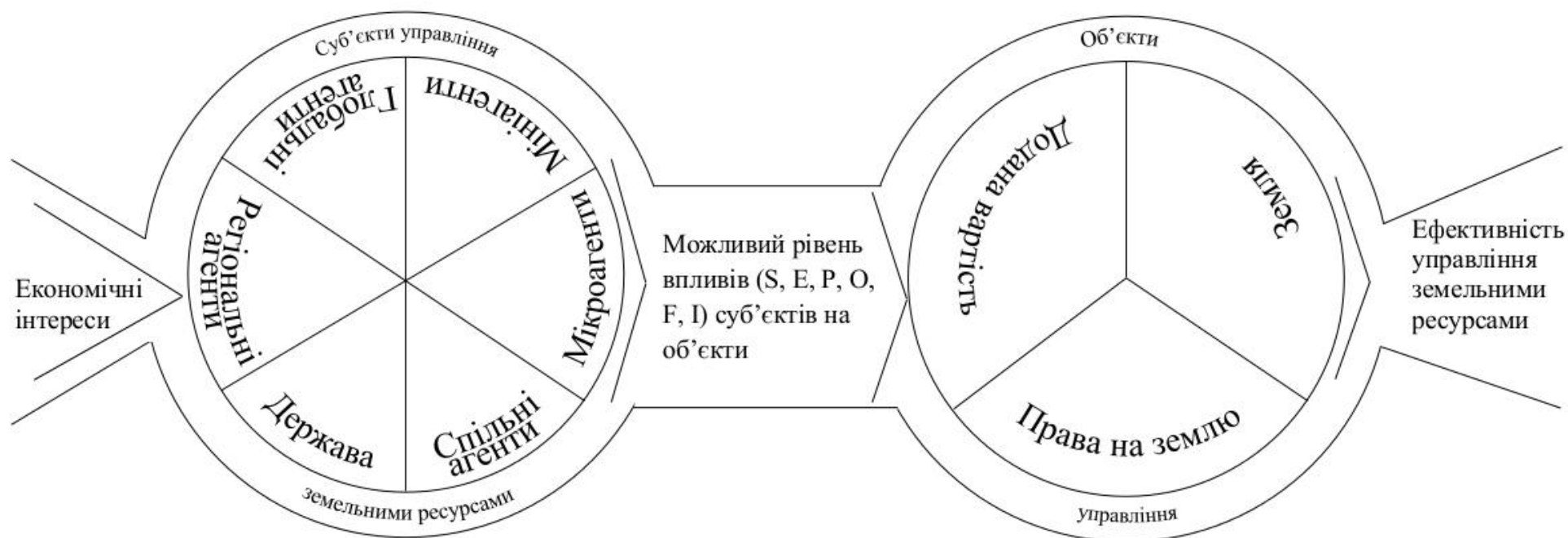

Рис. 3. Схема гармонізації економічних інтересів суб'єктів земельних відносин через їх можливості

*авторська розробка

Щодо превентивних та адміністративних адапторів, то на сьогодні одним з найбільших з них є мораторій на купівлю-продаж земель сільгосппризначення. Країновим люфтом є загальні умови господарювання, прописані в Господарському та Земельному кодексах, а також, наприклад, система оподаткування, норми Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», необмеження земельних банків, формування вертикально інтегрованих структур. Глобалізаційні перспективи національних землекористувачів, пройшовши вплив перерахованих драйверів та під дією адапторів з особливостями, що дає країновий люфт, формують позицію землекористувачів в міжнародній системі поділу праці, який в кінцевому випадку і визначає перспективний рівень управління земельними ресурсами.

Саме перспективний рівень землекористування має враховуватися при гармонізації управління земельними ресурсами вітчизняного аграрного сектору економіки із глобалізаційними перспективами сталого розвитку та продовольчої безпеки. На наше переконання, даний процес можна представити через схему гармонізації економічних інтересів суб'єктів земельних відносин через їх можливості (рис. 4).

Логіка схеми зумовлена наступним. Оскільки в основі дії суб'єктів управління земельними ресурсами лежать економічні інтереси, мініагенти, мікроагенти, спільні агенти, держава, регіональні та глобальні агенти орієнтуються на певну величину (частку, кількість) володіння, розпорядження та користування об'єктами управління (землю, права на землю або додану вартість від користування землею), приймаючи до уваги можливий рівень впливів (соціальний, економічний, політичний, організаційний, фінансовий, інформаційний).

Таким чином формується динамічний рівень ефективності управління земельним ресурсами та його тенденція, що має бути сприйнято представниками економічних інтересів як вхідні дані початку нового циклу діяльності (за операційного, тактичного або стратегічного планування).

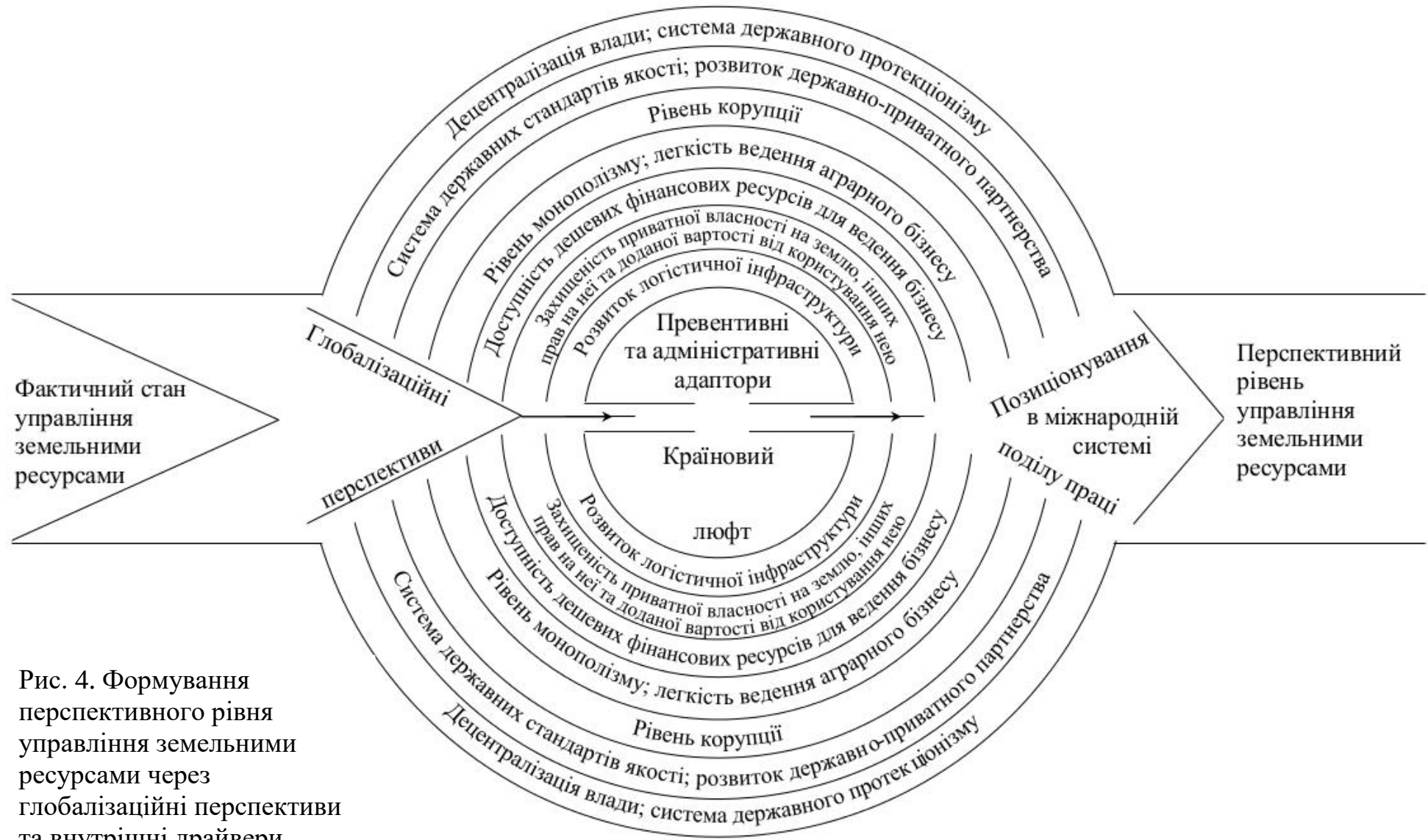

Рис. 4. Формування перспективного рівня управління земельними ресурсами через глобалізаційні перспективи та внутрішні драйвери

*авторська розробка

Висновки та пропозиції. Визначені основні світові тенденції та їх вплив на управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки України, що зводиться в основному до зростання антропогенного навантаження на них. Розглянуто закономірності національного землекористування та ті проблеми, що вони породжують. З урахуванням тенденцій та виявлених закономірностей, визначені сучасні прогнози розвитку аграрного бізнесу та наслідки їх реалізації на управління земельними ресурсами в Україні. Запропонована авторська схема «ефекту доміно» від реалізації інвестиційних процесів в землеробстві до гармонізації управління земельними ресурсами із загальноєвропейськими стандартами. Запропоновано створення мережевої структури органічної продукції під ТМ «Ukrway» на аналітико-консультаційній платформі Українського клубу аграрного бізнесу з широким використанням трудових мігрантів, що дозволяє оперативно діагностувати попит за рахунок споживача як квазі-працівника, квазі-спостерігача та квазі-маркетолога й відповідно застосовувати динамічні системи управління земельними ресурсами аграрного сектору економіки. Розроблено схему гармонізації економічних інтересів суб'єктів земельних відносин через їх можливості (реакція на можливий рівень глобальних впливів соціального, економічного, політичного, організаційного, фінансового та інформаційного характерів) задля орієнтації на певну величину (частку, кількість) володіння, розпорядження та користування об'єктами управління (землю, права на землю або додану вартість від користування землею). Розроблено схему формування перспективного рівня управління земельними ресурсами через глобалізаційні перспективи та внутрішні драйвери.

Список використаних джерел

1. Артиш В.І. Виробництво органічної продукції в країнах Європейського Союзу / В.І. Артиш // Економіка АПК. – 2014. – №2. – С. 93-96.

2. Голян В. Земельный вопрос в контексте возрождения сельских территорий / В. Голян // Экономист 26-03-2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vgolian.com/zemelny-vopros-v-kontexte-vozdneniya-selskih-territoriy.html>.

3. Голян В. Институциональные разрывы земельной реформы в Украине / В. Голян // Економіст. – №3. – 2012. – №3. – С. 7-11.

4. Дієсперов В.С. Використання земельних ресурсів сільських територій / Дієсперов В.С. // Економіка АПК. – 2014. – №11. – С. 48-56.

5. Исакова Д. «Нам нужно играть самостоятельно» / Д. Исакова // Forbes. – Август 2011. – С. 64-66.

6. Нова стратегія виробництва зернових та олійних культур в Україні / В.Ф. Петриченко, М.Д. Безуглий, В.М. Жук, О.О. Іващенко. – К.: Аграр. наука, 2012. – 48 с.

7. Смоляр Л. Г. Мережеві структури як сучасна форма організації економічної діяльності / Л. Г. Смоляр, О. А. Котенко // Ефективна економіка. - № 12. - 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1660>

8. Шубравська О.В. Агропродовольчий розвиток України в контексті глобальних викликів / О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2014. – №7. – С. 52-58.

9. Koeber C. Consumptive labor: the increasing importance of consumers in the labor process / C. Koeber // Humanity & Society. – Volume 35. – No. 3. – 2011. – P. 205-232.

10. OECD-FAO Agricultural Outlook 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// http://www.agri-outlook.org](http://www.agri-outlook.org).